یادداشت

سیاست کربن صفر و مصرف سوخت‌های فسیلی

علیرضا بابازاده

بیست‌وهشتمین نشست اقلیمی سالانه سازمان ملل متحد (معروف به کاپ ۲۸) که دولت‌ها در آن درباره روش‌های محدودکردن و آمادگی برای تغییرات اقلیمی آینده بحث و تبادل نظر می‌کنند، از ۳۰ نوامبر تا ۱۲ دسامبر سال ۲۰۲۳ در کشور امارات متحده عربی برگزار شد و در آن به طور تلویحی تکلیف سوخت‌های فسیلی روشن شد، به طوری که کاهش تدریجی استفاده از این نوع سوخت‌ها در دستور کار دولت‌ها قرار گرفت. گرچه همزمان در این اجلاس راه‌های دورزدن مصوبات برای تولیدکنندگان این نوع سوخت‌ها باز گذاشته شد، اما این تصمیم، آغازی رسمی برای کنار از انواع سوخت‌های فسیلی و حرکت به سوی انرژی‌های پاک محسوب می‌شود.

تأکید و تمرکز بر استفاده از انرژی‌های پاک به جایی رسید که قریب به صد کشور، از سه‌برابرشدن ظرفیت‌های انرژی‌های تجدیدپذیر تا سال ۲۰۳۰ حمایت کردند، به طوری که سیاست انرژی درباره روند حاکم بر استفاده از سوخت‌های فسیلی، مشهور به کربن صفر در نهایت تا سال ۲۰۵۰ باید عملیاتی شود.

اما با وجود چنین تصمیمی، دنیا رکورد جدیدی را در سال ۲۰۲۳ از منظر مصرف انرژی و انتشار کژاهای گلخانه‌ای تجربه کرد. سال ۲۰۲۳ به‌عنوان دومین سال پیاپی، رکورد مصرف جهانی انرژی شکسته شد و با رشد دودرصدی به ۶۲۰ اکسا ژول رسید. نرخ رشد، ۱۷۰ درصد بالاتر از میانگین ۱۰ سال گذشته و پنج درصد بالاتر از دوران قبل از همه‌گیری کووئا در ۲۰۱۹ برآورد شد. اما با وجود افزایش مصرف انرژی، مصرف سوخت‌های فسیلی نیز در این سال در مقایسه با ۲۰۲۲ از ۸۱/۹ درصد به ۸۱/۵ درصد کاهش پیدا کرد.

انتشار دی‌اکسید کربن از منابع سوخت‌های فسیلی که کماکان به‌عنوان مهم‌ترین منبع این انتشار شناخته می‌شود، به ۸۷ درصد کل میزان انتشار در سطح جهان رسید. در سال ۲۰۲۳ انتشار کژاهای گلخانه‌ای مرتبط با بخش انرژی برای نخستین بار به ۴۰ گیگا تن برآورد شده است.

مصرف نفت به‌عنوان مهم‌ترین منبع انتشار و پرمصرف‌ترین سوخت فسیلی، در سال ۲۰۲۳، روند صعودی خود را حفظ کرده و با ۱۹۸ اکسا ژول مجدداً در صدر سوخت‌های فسیلی قرار گرفت. به طوری که با ۹۶ میلیون بشکه در روز به رکورد جدیدی در تولید رسید. اما شاید تثبیت تقریبی مصرف گاز طبیعی در سطح جهان از دلایل عمده کاهش مصرف سوخت‌های فسیلی در سال گذشته باشد.

گرچه جهان رکورد جدیدی را تجربه کرد و مصرف نفت از مرز دو میلیون بشکه در روز عبور کرد اما تقاضای گاز طبیعی در سال ۲۰۲۳ تقریبا ثابت ماند و تنها یک میلیارد مترمکعب افزایش پیدا کرد که در مقیاس جهانی تغییر چشمگیری نیست.

چنین افزایشی در مقایسه با کاهش تقاضای ۰/۴ درصدی یعنی معادل ۱۵ میلیارد مترمکعب که در سال ۲۰۲۲ رخ داد، چشمگیر نبوده و برای جبران کافی نیست. عرضه و تقاضا در اروپا نیز دچار کاهش چشمگیری بود به طوری که تقاضای گاز طبیعی در ۲۰۲۳ در اروپا به پایین‌ترین سطح خود از سال ۱۹۹۲ رسید و کاهشی برابر با هفت درصد معادل ۳۲ میلیارد مترمکعب را نشان داد. به طور مشابه نیز تولیدکنندگان در این منطقه هفت درصد کاهش داشته که عمدتا در قیاس با فروش‌های نروژ، انگلستان و هلند اتفاق افتاد.

در منطقه آسیا-پاسیفیک نیز تقاضا حدود دو درصد افزایش داشت که این تقاضا به واسطه افزایش تقاضای چین رخ داد. هند نیز به واسطه رشد اقتصادی نسبتا خوب و افزایش مصرف انرژی، هفت درصد رشد تقاضا را در بخش گاز طبیعی ثبت کرد.

درباره انتقال گاز طبیعی و صادرات، مهم‌ترین تغییر در تجارت گاز بین اروپا و روسیه رخ داد. واردات گاز اروپا از روسیه از ۲۳ درصد در ۲۰۲۱ به ۲۳ درصد در ۲۰۲۲ کاهش یافت و در ۲۰۲۳ به ۱۴ درصد رسید که بعد از نروژ و آمریکا در مقام سوم تأمین‌کننده گاز اروپا محسوب می‌شود.

صادرات «ال‌ان‌جی» از آمریکا رشد چشمگیری از خود نشان داد و از ۰/۲ میلیارد مترمکعب در سال ۲۰۱۳ به ۱۱۴ میلیارد مترمکعب در سال ۲۰۲۳ افزایش داشته است. این رشد صادرات باعث شده تا آمریکا بالاتر از قطر و استرالیا به‌عنوان بزرگترین صادرکننده «ال‌ان‌جی» شناخته شود.

مشابه تولید و مصرف نفت، خاورمیانه تحت فشار، زغال سنگ هم به رکوردهای جدیدی در ۲۰۲۳ دست پیدا کرد و در تضاد با آنچه کشورهای شرکت‌کننده در «کاپ ۲۸» تصمیم گرفتند، باعث نگرانی طرفداران محیط زیست شد. تولید زغال سنگ در ۲۰۲۳ به بالاترین حد خود یعنی ۱۷۶ اکسا ژول برآورد شده است. چهار کشور استرالیا، چین، هند و اندونزی عهده‌دار حدود ۹۷ درصد از تولید منطقه آسیا-پاسیفیک هستند که این منطقه در مسیر تحقق حدود ۸۰ درصد زغال سنگ تولیدی را برعهده دارد. چین دارایی‌های به‌تنهایی نیمی از زغال سنگ جهان را تولید می‌کند در مقابل آمریکای شمالی، مرکزی و جنوبی به همراه اروپا در مقایسه با ۲۰۲۲ شاهد کاهش تولید زغال سنگ بودند. آنچه مهم‌تر به نظر می‌رسد، مصرف جهانی زغال سنگ برای نخستین بار به ۱۶۲ اکسا ژول برآورد شده است. این رقم ۱/۶ درصد در مقایسه با ۲۰۲۲ و هفت برابر بالاتر از میانگین تولید سال ۱۰۰ سال گذشته گزارش شده است. چین در سال با مصرف ۵۶ درصد، به‌عنوان بزرگ‌ترین مصرف‌کننده شناخته شده است.

مورد آنچه به تولید و مصرف سه سوخت مهم فسیلی مربوط می‌شود، شاید تلنگری بر تولید و مصرف انرژی در داخل کشورها باشد. اتوانار «تانرای»ها، به همراه محدودیت‌ها و پوتنگ‌های بین‌المللی درباره حرکت به سوی انرژی‌های پاک باعث شده تا ده اتیمه، چالشی مهم پیش‌روی کشورها قرار گیرد. از اکنون باید به فکر حضور در «کاپ ۲۹» جمهوری آذربایجان بوده و گزارشی دقیق از وضعیت انتشار کربن باشند تا باید. به یاد داشته باشیم که کرچه کشورهای مانند چین و مصرف انواع سوخت‌های فسیلی سرآمد است اما حرکت به سوی انرژی‌های تجدیدپذیر را هم با جدیت آغاز کرده، به طوری که نزدیک به ۸۰ درصد تجهیزات تولید انرژی‌های تجدیدپذیر در این کشور ساخته شده و براساس آخرین آمار، استفاده خودروهای برقی در این کشور از خودروهای با موتورهای متداول پیشی گرفته است.

چین به‌عنوان کشوری که در مصرف انرژی‌های فسیلی سرآمد بوده و همزمان همراه با سیاست کربن صفر پیش می‌رود، می‌تواند برای کشور ما الگوی مناسب باشد. از یاد نبریم که تا ۳۰۳۰ تنها شش سال فاصله داریم؛ پس از هم‌اکنون به فکر باشیم.

بررسی مطالبات زنان از دولت چهاردهم و مجلس در گفت‌وگوی تفصیلی با معصومه ابتکار

از لایحه رومینا تا مسمومیت در مدارس

صدای زنـان را بشنوید

عکس: مهسا پوزش خواه

فرانک جواهری

نرگس، مادری مستأصل از یک شهرکوچک در استان خراسان رضوی با من تماس می‌گیرد و می‌گوید شوهرش به جرم قتل پسر پنج‌ساله‌اش فقط به چهار سال زندان محکوم شده است. می‌پرسد: این چه عدالتی است؟ من جوابی ندارم. به گفته وکیل نرگس، شوهر برای انتقام از او و با اطلاع از اینکه مجازاتش حداقلی است، دست به این کار زده بود. من به‌عنوان یک روزنامه‌نگار جوابی برای گریه‌ها و درد این مادر جوان ندارم، اما ناگاه و دردش من را رها نمی‌کند. مثل نگاه مظلوم رومینای ۱۴ ساله که خرداد سال ۹۹ با داس توسط پدرش کشته شد. در جریان بررسی پرونده معلوم شد که پدر با علم به اینکه مجازاتش حداکثر ۹ سال خواهد بود، رومینا را به قتل رساند. همان زمان تحت تأثیر آنچه بر سر رومینا آمد، لایحه تشدید مجازات پدر و جد پدری با عنوان لایحه رومینا در دولت دوازدهم تنظیم و به مجلس فرستاده شد، اما لایحه مسکوت ماند و امروز تابستان سال ۱۴۰۳، مدتی است که پدر رومینا آزاد شده است. سرنوشت لایحه رومینا مقدمه‌ای است برای آنکه بدانید جرا زنان و مادران ایران سال‌های سختی را پشت سر می‌گذرانند. تمام مطالبات زنان در چارچوب قانون و لایحه به جای اینکه تصویب و اجرائی شود از پسزنوهای مجلس سر درمی‌آورد. تمام مطالبات و تلاش‌های زنان و خانواده‌ها در سایه اکه‌هایی چون «غیرت‌زدگی» نمی‌تواند از مجرای قانونی به جایی برسد. لایحه حفظ کرامت و حمایت از زنان در برابر خشونت بیش از یک دهه است که به نتیجه نمی‌رسد. با وجود تمام طرح‌های تحقیقاتی و مطالعاتی درخصوص آسیب‌های کشت ارشاد، حضور این کشت‌ها در دولت سیزدهم برنگ‌تر شد و پس از جان‌باختن مهسا امینی در جریان دستگیری توسط گشت ارشاد، اعتراضات سال ۱۴۰۱ رقم خورد و در ادامه به خشونت کشیده شد. کمی پس از پایان اعتراضات جریانی به مسمومیت در مدارس دخترانه پرداخت. هیچ‌کس دستگیر نشد، هیچ‌کس محکوم نشد و فقط با مشدار مقام اول مملکت در اسفند ۱۴۰۱ بود که این جریان متوقف شد. بعد از این دوران سخت، دولت چهاردهم با وعده وفاق و پایان گشت ارشاد به میدان آمده است. در همین راستا برای صحبت‌های معصومه ابتکار، معاون امور زنان و خانواده رئیس‌جمهور در دولت دوازدهم نشستیم و در یک گفت‌وگوی تفصیلی از او درباره لوایح و طرح‌های پر زمین مانده، مخصوصا لایحه رومینا پرسیدیم. اینکه چه باید کرد تا بالاخره این تلاش‌ها به نتیجه برسد و آیا دولتمردان بعد از اعتراضات ۱۴۰۱ متوجه ضرورت تغییر شده‌اند یا خیر. ابتکار در این گفت‌وگوی تفصیلی با اشاره به تلاش‌هایش در معاونت امور زنان و خانواده، از موانع، اتکاها، تهمت‌ها و سختی‌های کار گفت. ابتکه یک گروه اقلیت تندرو مانع پیشرفت کار می‌شدند و الان در اقلیت قرار گرفته‌اند.

رومینا یکی از قربانیان قتل‌های ناموسی و قتل با اکاهی به مجازات حداقلی پدر است. شما آن زمان معاون امور زنان بودید و مسئله را در هیئت دولت مطرح کردید؛ نتیجه تدوین لایحه رومینا بود. قدری درباره آن فضا توضیح دهید و لایحه به کجا رسید؟

قتل‌های ناموسی را پوشش دادیم. خیلی اوقات دیدم. این خانواده‌ها مذهبی نیستند. بیشتر سنتی هستند. شاید اگر دیدیات ارائه این مسئله تغییر کند، بتوان کار را پیش برد. شاید اشکال ادبیات ماجراست. اینکه قتل‌های ناموسی به بحث مذهب گره می‌خورد، به نظرتان اگر این مباحث از هم تفکیک شوند لایحه رومینا به نتیجه می‌رسد؟

این نکته ظریف و درستی است. خانم زهرا شجاعی در دوره‌ای که مشاور امور زنان آقای خاتمی بودند مطالعه‌ای در ارتباط با خشونت خانوادگی علیه زنان و کلا خشونت داخل خانواده‌های ایرانی در ۳۱ استان انجام دادند اما بعد از اینکه نتوانستند با فرامولسی سپرده شد و دیگر کسی نتیجه‌ش تا بالاخره در اینکه به داخل اتاق مطالعات و ارایه‌ش بیا کنیم. کلا مطالعه در رابطه با این موضوعات تابو و حرف مگو بود و نباید مطرح می‌شد. در حالی‌که اورژانس اجتماعی، بهزیستی، پزشکی قانونی و کلا زندان‌ها این را دارد. اما دانستند که ترجیح می‌دهند این مسائل را انکار کند و به آنها نپردازد و فکر می‌کند اگر این مسائل می‌توانند به نوعی مشکل را تقلیل بدهد یا از دستور کار خارج سازد تا طرح شود. ولی مسائل اجتماعی با آسیب‌ها در هم تنیده است؛ معضلات خانواده را بدون توجه به معضلات دیگر، به‌جای اعتیاد، معضلات کارتن‌خوابی، انتشار فشارهای تورمی و... نمی‌توان حل کرد. مشکلات به هم پیوسته‌اند و تأثیرات خود را می‌گذارند و آن نهایی‌اش روی خانواده است و در نهایت بسیاری از این رفتارها هیچ ارتباطی با رفتارهای مذهبی ندارند. ما در سیست توجیهی بسیاری این پدیدا کنند. ولی اینکه ارتباطی با رفتارهای اعتقادی ندارد و اکرا تصعیت قبیحی با اختلالات روانی است. به همین سبب سعی می‌کنند یکی از موضوع مهارت‌های خوبزیستن و توجه به بحث آسیب‌ها گفت‌وگو کنیم. یکی از طرح‌هایی که در آن دوره اجرا کردیم و امیدوارم خانم بهروزآزاد بتواند ادامه بدهد ارتقای تاب‌آوری اجتماعی است. در دوره‌ای خانم مولاوردی این کار را شروع کرده بود و ما با همکاری تشکل‌ها کار ایشان را ادامه دادیم و توانستیم در حدود هزار و ۱۰۰ روستای ایران با کمک تسهیلگران و داوطلبان، طرحی را تحت عنوان تاب‌آوری اجتماعی اجرا کنیم. به این مفهوم که معضلات و آسیب‌های اجتماعی هر جامعه‌ای را اول کنشگران اجتماعی جامعه درک کنند و برسند به کار مختصری برای آن شد و بی‌کاری، اعتیاد، مشکلات ناشی از ساختار زمینه‌ساز، خرافات و... است و سپس نحوه مواجهه صحیح را آن با کمک تسهیلگران پیدا کنند. اگر این راویه دیده شود، شاید بشود گفت تدریجا به سمت جامعه‌ای برویم که خشونت به حداقل برسد و وقفه موارد دیگر شود.

آیا در حال حاضر، صاحبان قدرت و اینکه می‌خواهند یک چیزی را به خودشان ربط دادند و اینکه تبدیل به یک چیزی شوند، باعث می‌شود این لوایح به نتیجه نرسد یا باید تفسیر را در راهی که مد شده ببینیم؟

طی سه سال گذشته این موضوعات اصلا در اولویت نبود. اتفاقا نکاهی شد که دولت به بحث مذهب این موضوعات را در نظر بگیرند. اگر لایحه تامین امنیت زنان بر برابر خشونت در مجلس مطرح شد به‌خاطر فشار افکار عمومی بعد از ماجراهای سال ۱۴۰۱ بود. اما موضوع در دوره جدید با تحول بزرگی که با آمدن دکتر پزشکیان رخ داده و رویکردی که الان نسبت به موضوعات اجتماعی، سیاسی و فرهنگی وجود دارد که از جریان و تفکر اصلاحات جوره می‌گیرد؛ نسبت به خیلی از موضوعات تغییر موضع جدی اتفاق بیفتد.

یعنی نکته صاحبان قدرت تغییر کرده است؟

امیدوارم تا حد زیادی تغییر کرده باشد. فکر می‌کنم بعد از اتفاقات سال ۱۴۰۱ و با انتخابات سال ۱۴۰۳ و آمدن آقای دکتر پزشکیان رویکردها خیلی تغییر کرده است. امیدوارم حقوق وافق ملی بتواند تنها جزئی از این موضوعات که محل اختلاف بود و شاید در دوران قبل به‌خاطر همین اختلاف حقوق مواقف ماند را در این دوره با نکاه جدید مطرح کند.

به هر حال تغییر اتفاقی افتاده است. زمانی که شما در بدنه دولت بودید درباره برخی مسائل مثل حجاب اجباری حتی نمی‌شد حرف زد و امروز در صداوسیما مطرح می‌شود. آیا شما تمایل نمی‌بینید این صداها را در مجلس و بدنه قدرت هم حس می‌کنید یا نه؟

امیدوارم مجلس با قدری تامل این صداها را بشنود؛ چون مسئولیت سکنیی بر عهده گرفته؛ یعنی دولت وفاق ملی به وفاق ملی به مفهوم کل حاکمیت تبدیل شده است.

لایحه رومینا قدمت پنج‌ساله دارد. اما لایحه تامین زنان علیه خشونت بیش از یک دهه است که بلاتکلیف مانده. طبیعی می‌توان کاری کرد این لایحه به نتیجه برسد؟

زمانی که خانم زهرا شجاعی مطالعات مربوط به خشونت علیه زنان را در مرکز مشارکت امور زنان انجام داد، یک مطالعه علمی بزرگ و مهم بود و شاد داد مسئله خشونت یک مسئله جدی است. بعدها مطالعات اجتماعی مختلفی روی این مسائل ادامه پیدا کرد و در نهایت به لایحه‌ای تبدیل شد. زمانی که من (به معاونت امور زنان ریاست‌جمهوری) آمدم، خانم (شهیندخت) مولاوردی هم روی این لایحه کار کرده بود و سعی کردیم برای رسیدن به متن واحدی که مورد اجماع باشد، گفت‌وگویی با وفد قضائیه داشته باشیم. در اولین جلسه‌ای که دولت دوازدهم با رهبری داشت، ایشان به من گفتند و مثال هم زد که مسئله خشونت علیه زنان و اینکه خشونت در خانواده اتفاق بیفتد، در شان زن ایرانی نیست و تاکید کردند اگر این مسئله نیاز به قانون دارد روی این مسئله کار کرده و حلش کنید؛ این نباشد که شاهد گزارش‌هایی از خشونت در داخل خانواده باشیم. خیلی قوت داد که رهبر به‌عنوان یک فقیه جامع‌الشرایط این سخن را گفته است. متأسفانه گاهی اوقات برداشت‌هایی تحمیلی می‌برد. می‌توانیم چنین فضایی را در رابطه با خانواده با قوانین تسهیل کنیم؛ یعنی خانواده را محل امنی برای همه قرار بدهیم.

وقتی قتل ناموسی را پوشش دادیم، خیلی اوقات دیدم. این خانواده‌ها مذهبی نیستند. بیشتر سنتی هستند. شاید اگر دیدیات ارائه این مسئله تغییر کند، بتوان کار را پیش برد. شاید اشکال ادبیات ماجراست. اینکه قتل‌های ناموسی به بحث مذهب گره می‌خورد، به نظرتان اگر این مباحث از هم تفکیک شوند لایحه رومینا به نتیجه می‌رسد؟

این نکته ظریف و درستی است. خانم زهرا شجاعی در دوره‌ای که مشاور امور زنان آقای خاتمی بودند مطالعه‌ای در ارتباط با خشونت خانوادگی علیه زنان و کلا خشونت داخل خانواده‌های ایرانی در ۳۱ استان انجام دادند اما بعد از اینکه نتوانستند با فرامولسی سپرده شد و دیگر کسی نتیجه‌ش تا بالاخره در اینکه به داخل اتاق مطالعات و ارایه‌ش بیا کنیم. کلا مطالعه در رابطه با این موضوعات تابو و حرف مگو بود و نباید مطرح می‌شد. در حالی‌که اورژانس اجتماعی، بهزیستی، پزشکی قانونی و زندان‌ها این را دانستند؛ اما جریانی هست که ترجیح می‌دهد این مسائل را انکار کند و به آنها نپردازد و فکر می‌کند اگر این مسائل می‌توانند به نوعی مشکل را تقلیل بدهد یا از دستور کار خارج سازد تا طرح شود. ولی مسائل اجتماعی با آسیب‌ها در هم تنیده است؛ معضلات خانواده را بدون توجه به معضلات دیگر، به‌جای اعتیاد، معضلات کارتن‌خوابی، انتشار فشارهای تورمی و... نمی‌توان حل کرد. مشکلات به هم پیوسته‌اند و تأثیرات خود را می‌گذارند و آن نهایی‌اش روی خانواده است و در نهایت بسیاری از این رفتارها هیچ ارتباطی با رفتارهای مذهبی ندارند. ما در سیست توجیهی بسیاری این پیدا کنند. ولی اینکه ارتباطی با رفتارهای اعتقادی ندارد و اکرا تصعیت قبیحی با اختلالات روانی است. به همین سبب سعی می‌کنند یکی از موضوع مهارت‌های خوبزیستن و توجه به بحث آسیب‌ها گفت‌وگو کنیم. یکی از طرح‌هایی که در آن دوره اجرا کردیم و امیدوارم خانم بهروزآزاد بتواند ادامه بدهد اینکه